

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

IIT Kharagpur

**Lecture 09: Introduction of the first person pronoun in the dual form:
Part 1**

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction to the अस्मत् (asmat – us) and युष्मत् (yuṣmat - you) pronouns in the द्विवचनम् (dvivacanam – dual) with a focus on the first person forms
- ❑ Revision of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation) and practice of the Causative form
- ❑ Building of vocabulary

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

आर्या – हरिः ॐ पीयूष! परीक्षा कथम् अभवत्? एषा का ?

āryā - hariḥ om pīyūṣa! parīkṣā katham abhavat? eṣā kā

ठील)

शिष्यः - नमस्ते आर्ये! परीक्षा सम्यक् अभवत्। एषा मम सहपाठिनी दोलोन् अस्ति।

śiṣyaḥ - namaste ārye! parīkṣā samyak abhavat| eṣā mama sahapāṭhinī dolon asti|

आ – यूयं / युवां परीक्षायाः परं कुत्र गमिष्यथ / थः ?

ā - yūyam/ yuvām parīkṣāyāḥ param kutra gamiṣyatha / thaḥ ?

शि - वयं / आवां परीक्षायाः परं सप्त-दिवसीय-संस्कृतशिविरं कर्तुं संस्कृतभारतीं गमिष्यामः / वः।

śi - vayam/ āvām parīkṣāyāḥ param sapta-divasīya-saṁskṛtabiram kartuṁ saṁskṛtabhāratīm gamiṣyāmaḥ / vaḥ|

आ - संस्कृतशिविरं कुत्र भविष्यति?

ā - saṁskṛtaśibiram kutra bhaviṣyati?

शि - तत् बेङ्गालुरुनगरे भविष्यति।

śi - tat beṅgālurunagare bhaviṣyati|

आ - तद्विषये युष्मान् (वः) / युवां (वां) कः उक्तवान्?
ā - tadviṣaye yuṣmān (vaḥ) / yuvām (vām) kaḥ uktavān?

क् + त → क् शक्ति
k + ta kta śakti

शि - अस्माकं (नः) / आवयोः (नौ) शिक्षकः अस्मान् (नः) / आवाम् (नौ) उक्तवान्।
śi - asmākaṁ (naḥ) / āvayoḥ (nau) śikṣakaḥ asmān (naḥ) / āvām (nau) uktavān।

आ - युष्माभिः / युवाभ्यां सह युष्माकं (वः) / युवयोः (वां) पितरौ गमिष्यतः किम्?
ā - yuṣmābhiḥ / yuvābhyām saha yuṣmākaṁ (vaḥ) / yuvayoḥ (vām) pitarau gamiṣyataḥ kim?

शि - आम्। अस्माभिः / आवाभ्यां सह अस्माकं / आवयोः पितरौ अपि संस्कृतशिविरं गमिष्यतः।
śi - ām | asmābhiḥ / āvābhyām saha asmākaṁ / āvayoḥ pitarau api saṁskṛtaśibiraṁ gamiṣyataḥ।

आ - संस्कृतभारती संस्कृतशिविराय युष्मत् / युवाभ्यां कति रूप्यकाणि गृहीतवती?
ā - saṁskṛtabhāratī saṁskṛtaśibirāya yuṣmat / yuvābhyām kati rūpyakāṇi gṛhītavatī?

शि - सा संस्था अस्मत् / आवाभ्यां केवलं सप्तशत-रूप्यकाणि गृहीतवती।
śi - sā saṁsthā asmat / āvābhyām kevalaṁ saptaśata-rūpyakāṇi gṛhītavatī।

आ - शिबिरकाले ते युष्मभ्यं (वः) / युवाभ्यां (वां) सर्वं दास्यन्ति किं?
ā - śibirakāle te yuṣmabhyam̐ (vaḥ) / yuvābhyam̐ (vam̐) sarvam̐ dāsyanti kim̐?

शि - आम्। ते अस्मभ्यं (नः) / आवाभ्यां (नौ) वासं भोजनं पुस्तकं तथा प्रयोजनीयं सर्वं दास्यन्ति।
śi - ām | te asmabhyam̐ (naḥ) / āvābhyam̐ (nau) vāsam̐ bhojanam̐ pustakam̐ tathā prayojanīyam̐ sarvam̐ dāsyanti |

आ - युष्मासु / युवयोः किं संस्कृतानुरागः अस्ति?
ā - yuṣmāsu / yuvayoh̐ kim̐ saṁskṛtānurāgaḥ asti?

शि - अवश्यम्। अस्मासु / आवयोः बहु संस्कृतानुरागः अस्ति।
śi - avaśyam̐ | asmāsu / āvayoh̐ bahu saṁskṛtānurāgaḥ asti |

वचनम् ->
vacanam

विभक्ति -
vibhakti

प्रथमा
prathamā

द्वितीया
dvitīyā

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

बहुवचनम्
bahuvacanam

अस्मद् asmad

वयम्
vayam

अस्मान् / नः
asmān / naḥ

अस्माभिः
asmābhiḥ

अस्मभ्यम् / नः
asmabhyam / naḥ

अस्मत्
asmat

अस्माकम् / नः
asmākam / naḥ

अस्मासु
asmāsu

द्विवचनम्
dvivacanam

अस्मद् asmad

आवाम्
āvām

आवाम् / नौ
āvām / nau

आवाभ्याम्
āvābhyām

आवाभ्याम् / नौ
āvābhyām / nau

आवाभ्याम्
āvābhyām

आवयोः / नौ
āvayoh / nau

आवयोः
āvayoh

बहुवचनम्
bahuvacanam

युष्मद् yuṣmad

यूयम्
yūyam

युष्मान् / वः
yuṣmān / vaḥ

युष्माभिः
yuṣmābhiḥ

युष्मभ्यम् / वः
yuṣma bhyam / vaḥ

युष्मत्
yuṣmat

युष्माकम् / वः
yuṣmākam / vaḥ

युष्मासु
yuṣmāsu

द्विवचनम्
dvivacanam

युष्मद् yuṣmad

युवाम्
yuvām

युवाम् / वाम्
yuvām / vām

युवाभ्याम्
yuvābhyām

युवाभ्याम् / वाम्
yuvābhyām / vām

युवाभ्याम्
yuvābhyām

युवयोः / वाम्
yuvayoh / vām

युवयोः
yuvayoh

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

अहम्/ माम् (मा) -> आवाम् āvām (नौ nau)

सोमवारे
somavāre

अहम्
aham

मङ्गलवारः ...
maṅgalavāraḥ ...

वार्ता...
vārtā...

पठामि / वः / मः
paṭhāmi / vaḥ / maḥ

माम् / मा
mām / mā

पाठयतु / न्तु
pāṭhayatu / ntu

आवाम्
āvām

बुधवारः ...
budhavāraḥ ...

पुस्तकं...
pustakaṁ...

लिखा ...
likhā ...

आवाम्/नौ
āvām / nau

इतोऽपि
ito'pi

लेखयतु
lekhayatu

वयम्
vayam

गुरुवारः... /
guruvāraḥ... /

समाचारपत्रं...
samācārapatraṁ...

श्रुतवान् / वती / वन्तौ / वत्यौ / वन्तः / वत्यः
śrutavān / vatī / vantaḥ / vatyau / vantaḥ / vatyau

अस्मान् / नः
asmān / naḥ

श्रावयतु
śrāvayatu

बृहस्पतिवारः...
brhaspativāraḥ...

वचनम् -> vacanam	एकवचनम् ekavacanam	द्विवचनम् dvivacanam	बहुवचनम् bahuvacanam
विभक्ति - vibhakti	अस्मद् - asmad	अस्मद् - asmad	अस्मद् - asmad
प्रथमा prathamā	अहम् aham	आवाम् āvām	वयम् vayam
द्वितीया dvitīyā	माम् / मा mām / mā	आवाम् / नौ āvām / nau	अस्मान् / नः asmān / naḥ
तृतीया tritīyā	मया mayā		अस्माभिः asmābhiḥ
चतुर्थी caturthī	मह्यम् / मे mahyam / me		अस्मभ्यम् / नः asmabhyam / naḥ
पञ्चमी pañcamī	मत् mat		अस्मत् asmat
षष्ठी ṣaṣṭhī	मम / मे mama / me		अस्माकम् / नः asmākam / naḥ
सप्तमी saptamī	मयि mayi		अस्मासु asmāsu
(सम्बोधनम्) (sambodhanam)	-	-	-

शान्तिमन्त्रः śāntimantraḥ (तैत्तिरीयोपनिषद् taittirīyopaniṣad)

ॐ सह नाववतु ① सह नौ भुनक्तु
om saha nāvavatu saha nau bhunaktu

together protect us (both) together us nourish

सह वीर्यं करवावहै।
saha vīryam karavāvahai|

together courageously may we(two) do /act.

तेजस्विनावधीतमस्तु
tejasvināvadhītamastu

full of fiery brilliance our (two) study may be let us not have animosity

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः
om śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ
Om peace peace peace

यौ = य + उ

य् + अ + उ

औ
०

① नाववतु
नौ + अक्तु
आव् + अ
आव

नाववतु

② तेजस्विनावधीतमस्तु
नौ + अवधीतम् + अस्तु
मस्तु

Conclusion

The Subject of the Upaniṣads

The Upanishads are an orchestral movement of knowledge, each of them one strain in a great choral harmony. The knowledge of Brahman, which is the Universality of our existence, and the knowledge of the world, which is the multiplicity of our existence, - but the world interpreted not in the terms of its appearances as in Science, but in the terms of its reality, - is the one grand and general subject of the Upanishads.

Sri Aurobindo
Seer, Poet and Philosopher
(15th August 1872 – 5th December 1950)

कल्याणमस्तु
kalyāṇamastu

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

